

Els fets del sis d'octubre del mil nou- cents trenta-quatre a Torroella de Montgrí

Torroella 1934. Crònica d'un any

Un episodi històric està sempre emmarcat en una societat concreta. Serà bo situar-nos en el lloc i temps en què es produïren els esdeveniments objecte d'aquest estudi, encara que no pretem fer-ne una anàlisi conclouent. Ens limitarem a transcriure els fets més remarcables que ens ajudin a comprendre com vivia i s'organitzava aquella col·lectivitat local.

Nota meteorològica

El 1934 fou un any de bonança. Ja en el transcurs dels mesos de gener i febrer es parlava de temps primaveral. Les bones temperatures continuaren fins a l'aparició dels primers freds per Tots Sants, amb tempestes de pluja i temporals de mar a l'Estartit, però la calma retornà aviat, abans de Santa Caterina i Sant Andreu, quan s'inicià altra volta un hivern suau i benigne.

L'economia

El comerç passava per un bon moment. Ho demostra la constant renovació dels locals i les instal·lacions d'anuncis lluminosos. Can Castells, can Puig, can Sidro milloraren els seus establiments; les famílies Sadurní i Forcada adquiriren immobles per bastir-hi noves botigues.

El bon temps avançà les collites agrícoles, especialment la de vi, la qual cosa possibilità que molts treballadors anessin més tard a la verema francesa. S'estengué el conreu de l'enciam, que s'exportava a Suïssa, Anglaterra, Alemanya i Holanda, amb resultats irregulars.

Malgrat inaugurar-se una fàbrica de gasoses, poques millores podem anotar quant a tallers i petita indústria.

El ram de la construcció patia una forta crisi. Intervingué l'Ajuntament nomenant una comissió per cercar-hi solucions. Els mateixos paletes crearen una cooperativa a la qual s'adjudicà la urbanització d'un tram del carrer Francesc Macià. Les obres del nou escorxador començaren pel novembre.

El treball assalariat escassejava, especialment entre els joves. Diversos nois de la vila presentaren sol·licitud d'ingrés al cos de Guàrdies d'Assalt.

Esdeveniments polítics

Sens dubte el més remarcable foren les eleccions municipals del mes de gener i els fets d'octubre, que detallarem més tard.

Diversos mítings anunciats al llarg de l'any gaudiren de gran assistència, especialment els del diputat Aragall i de Julià Gorkin del Bloc Obrer i Camperol.

El segon dia de la Festa Major, el president Companys inaugurà la reforma de la casa de la vila i fou homenatjat a la sala de ball del Cinema Montgrí en un acte que organitzaren les Joventuts d'Esquerra Republicana. La setmana anterior, Manuel Azaña i la seva esposa havien passat una jornada a l'Estartit, convidats pel periodista Francesc Madrid¹.

En el transcurs del mes de maig es creà el Centre Catalanista de Torroella i Comarca, adherit a la Lliga. Formaren part de la primera junta els senyors Antoni Pou (president), Ramon Esquena (vicepresident), Josep Adroher (secretari), Carles Ramió (tresorer), Joan Radresa (bibliotecari), Martí Comas i Pere Presas (vocals).

L'ensenyament

En el transcurs de l'any arribaren a Torroella, per integrar-se a l'Escola Graduada, els professors Josep M. Costa i Salvador Dabau, aquest últim amb gran projecció futura en els camps de la cultura i la música².

Amb motiu de la reglamentària renovació, fou elegida la següent Junta del Consell Local d'Ensenyament: Josep Castells (president), Antònia Bonay (secretària), Ramir Marquès, Carme Planas de Vert, Salvador Teixidor i Francesc Mas (vocals).

El mestre Sr. Josep Garcia i Jorba, en traslladar-se al carrer de Figueres va ampliar la seva escola que tenia com a especialitat l'ensenyament de tenidoria de llibres.

La parròquia de Sant Genís

A principis de març se celebrà a la nostra església la primera missa de Mn. Joan Bosch i Riera, apadrinat pel seu germà Sebastià i la seva tia Maria Riera. Una improvisada coral formada pels senyors Joan Vila, Gabriel Quintana, Josep Cristòfol, Josep M. Mascort i Josep March cantaren la *Missa Pontificalis* de Perosi.

Passada la Festa Major i procedent de la Bisbal, arribà a Torroella, en qualitat de nou vicari, el jove sacerdot Mn. Pere Costa, dotat de gran cultura literària i musical. Malauradament moriria pocs mesos després en iniciar-se la Guerra Civil.

Activitats culturals i artístiques

El pintor local Josep M. Mascort exposà amb gran èxit i elogis de crítica a la sala Busquets de Barcelona paisatges i marines amb temes d'Empúries, l'Estartit, Torroella, platja de Pals i Roses. Dies després, en el transcurs del mes de maig, exposà novament a l'Ateneu de Girona.

En un concurs organitzat per l'Ateneu Montgrí, a petició d'una empresa valenciana, resultà escollit el jove Josep Tomàs per rea-

litzar un dibuix a la ploma sobre el castell del Montgrí per reproduir-lo en peces de ceràmica.

Durant la Setmana Santa, l'Orfeó Torroellenc va oferir diverses cantades de caramelles.

Al llarg de l'any es pronunciaren diverses conferències organitzades per l'Ateneu Montgrí, Joventut d'Esquerra Republicana, Sindicat Agrícola de Torroella i Comarca i Centre Republicà. Fou especialment concorreguda la dissertació del Sr. Joaquim Maurin, president del BOC sobre "La crisi del capitalisme i la solució comunista".

Patrocinat per la Joventut d'Esquerra Republicana es publicà un nou exemplar del *Llibre de Festa Major*, amb articles de Pere Blasi, Josep Viladevall, Joan Saliné, i Josep M. Pla.

Carnaval als anys 30. Després de la Guerra Civil, aquesta festa va ser molt reprimida per les autoritats.

Cinema i teatre

L'entusiasme que provocava l'anomenat cinema sonor motivà que l'11 d'agost de 1934 s'inaugurés el Cèntric-Cine, obra de Baca-Pericot, emplaçat en el mateix lloc del vell Teatre Jou. Tenia capacitat per a uns set-cents espectadors, disposava d'un ampli escenari i gaudia de diverses millores tècniques. La primera ses-

sió, que acollí molts espectadors, fou programada a benefici de l'hospital³.

Poc abans de Nadal, els propietaris de can Coll, fins llavors fidels al cinema mut, adquiriren un aparell sonor, tal com abans s'havia fet al Cinema Montgrí i al Cèntric-Cine. Així es consumava a Torroella la desaparició del cinema primitiu.

L'eufòria cinematogràfica no impedí que al llarg de l'any es visqués una intensa i variada activitat teatral. Al Teatre Coll actuaren companyies professionals, singularment la de Teixidor Elies, de Figueres, i companyies de revista. No cal oblidar tampoc els grups locals, com la secció dramàtica Joventut i els nois i noies de l'Escola Dominical. També interpretaren obres a la vila l'agrupació dramàtica Costa Brava, de Palafrugell, i els aficionats de l'Ateneu Pi i Margall, de la Bisbal.

Vida precària de l'Ateneu Montgrí

A principis d'any, amb motiu de deixar la presidència al Sr. Josep Castells, es va elegir una nova Junta formada per Eduard Bataller (president), Marià Vicens (sotspresident), Josep Adroher (tresorer), Josep Geli (secretari), Joan Puig (sotssecretari), Miquel Cristòfol (bibliotecari), Narcís Plaja i Francesc Gusó (vocals).

A la progressiva minva de socis i d'ingressos, la situació de l'Ateneu s'agreuà en inaugurar-se el dia tres de juny la biblioteca popular de la Caixa de Pensions, que disposava d'uns 2.000 volums i d'una sala de lectura millor que la de l'Ateneu. El mateix mes de juny es va dissoldre el Centre Femení Cultural i Esportiu, un dels grups més progressistes vinculats a l'Ateneu. Malgrat tot, fins al setembre de 1935 no s'acordà la suspensió de les activitats normals; només es continuaria la publicació de l'*Emporion* i l'organització de la festa de Reis. Els llibres i el mobiliari es dipositaren en una dependència de l'hospital.

Jocs i esports

La forta davallada d'aficionats al futbol motivà que a principis d'any restés inoperant el C.F. Montgrí, equip que havia donat

gran prestigi a la nostra localitat. El terreny de joc fou llaurat i destinat a altres activitats. Només de tant en tant es feien partits entre aficionats, i la penya esportiva Els Ràpids només podia competir amb equips molt modestos.

La Societat de Caçadors també va quedar dissolta, encara que continuaren les caceres al vedat del Mas Pinell.

Pel contrari, nasqué una forta afició a jugar als escacs, així com un creixent interès per fer reviure el joc de la pilota que a les darreries del segle XIX i principis del XX havia viscut a Torroella un gran engrescament, ja que disposava de quatre frontons: el d'en Gana, el d'en Jomba, el d'en Tomàs i el d'en Saldoni. Encara es recordaven aquells mítics jugadors locals com l'Anton del Masnou, en Siset de la Pauleta, en Met Garrofer, en Mingo Gori i, d'una generació més novella, en Joan Mates, en Paquetilla, en Parés *Corrillet*, el Xuix, en Ricard Calent, en Siset Saldoni i altres.

A principis d'any, el governador civil ordenà una especial vigilància a Torroella en tenir notícia que es jugava "als prohibits".

Balls de societat i festes

La gent es divertia. Ja el primer dia d'any l'Orfeó Torroellenc organitzà un ball a la sala del Cinema, en el qual es va elegir la senyoreta Maria Rutllant "Miss Torroella 1934".

Per Sant Antoni, festes de carnaval, revetlles de Sant Joan i Sant Pere, per Santa Caterina, Sant Andreu i Santa Llúcia, així com per Nadal, les entitats Societat de Ball Montgrís, Centre Recreatiu i Teatre Coll organitzaren grans festes i luxosos balls. Igualment, el Cafè Nitu programava ballades al carrer, davant del seu establiment.

Es nomenà una comissió oficial de festes per preparar la Festa Major, que formaven la Societat de Ball Montgrís, Centre Recreatiu, Cinema Montgrí, Cèntric-Cine, Cine Coll, Cafè Nitu i cafès de la plaça de la República. Tots quatre dies tingueren una

atapeïda mostra de sardanes, concerts, atraccions, cinema sonor i balls amb la participació de les cobles Els Montgrins i As d'Anglès i les orquestrines Ideal Jazz i Desling Jazz. La festa començà un dissabte amb nombrosa concurrència de gent. Malgrat tot, se sentiren crítiques contra la comissió organitzadora per haver permès que a la plaça, enlloc de sardanes, actuessin cupletistes i s'escoltessin castanyoles.

A la vila hi havia llavors dues cobles: Els Montgrins i La Principal de Torroella. A principis d'abril, l'orquestrina The Merry Jazz, de Begur, traslladà la seva residència a la nostra localitat donat que la majoria dels seus components eren torroellencs.

Els anomenats fets del Sis d'Octubre. El president Companys proclama l'Estat català de la República Federal Espanyola⁴

En les eleccions a diputats a Corts, celebrades el novembre de 1933, guanyà una coalició dels republicans radicals de Lerroix amb la CEDA. D'altra banda, el dia de Nadal del mateix any, moria inesperadament el president de la Generalitat Francesc Macià i Llussà (Vilanova i la Geltrú 1859-Barcelona 1933) a qui substituï als pocs dies Lluís Companys i Jover (el Tarrós 1883-Barcelona 1940), que formà un govern de concentració d'esquerres. El diferent color del Govern Central i el de la Generalitat creà entre ells unes relacions difícils al llarg de tot l'any 1934.

En promulgar el Parlament de Catalunya la Llei de contractes de conreu, l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre va pressionar el govern de la República perquè presentés recurs davant el Tribunal de Garanties Constitucionals. La normativa objecte de recurs tenia un doble vessant. D'una part regulava una qüestió de dret civil sobre la qual el Parlament tenia sobrades competències, però, a la vegada, reflectia un marcat color social, especialment en pretendre resoldre la qüestió rabassaire i, en aquest darrer aspecte, les competències de l'Estatut Català eren

migrades. L'alt Tribunal dictaminà la nul·litat de la llei en sentència de 8 de juny de 1934, fet que provocà una forta tensió entre els dos governs. Amadeu Hurtado, advocat que defensà la constitucionalitat de la normativa catalana, intentà aconseguir una solució pactada consistent en el fet que el Parlament de Catalunya votés novament la llei amb petites esmenes, però no assolí l'acord. El Parlament l'aprovà altra vegada amb la seva redacció íntegra, cosa que provocà que el Govern Central la tornés a declarar nul·la pocs dies després⁵.

Mentre no es resolia la qüestió, el primer ministre Samper, instigat per Gil Robles, va dimitir i, el dia 4 d'octubre, es constituí un nou govern central presidit per Alejandro Lerroux en el qual la CEDA assolia les carteres de Justícia, Agricultura i Treball. Immediatament es declarà la vaga general a tot l'estat, que tindria en algun indret, com Astúries, un marcat caràcter social i revolucionari.

Seguint el sentir general del moviment d'esquerres, el Govern de la Generalitat assumí la voluntat de revoltar-se contra el govern Lerroux. D'una banda, l'Aliança Obrera de Catalunya intentava organitzar la revolta amb escassos resultats, mentre la CNT s'abstenia de participar-hi. Les reduïdes forces i la poca mobilització de masses crearen un clima d'incertesa. El president Companys, instigat pels elements més radicals del seu partit, sobre les vuit del vespre del 6 d'octubre aparegué al balcó del Palau de la Generalitat, en companyia dels consellers, i llegí un manifest on explicava la seva postura i proclamava l'Estat català de la República Federal Espanyola. Seguidament demanà al general Batet, cap de les tropes a Catalunya, que es posés a la seva disposició, però aquest militar, obeint ordres de Madrid, proclamà l'estat de guerra i va treure al carrer un regiment d'artilleria i una companyia d'infanteria, entre altres efectius, que prengueren posicions davant els edificis oficials i altres punts clau. Trobà poca resistència i els atacs foren escadussers, ja que els intents d'organitzar les forces catalanes resultaren infructuosos. Contràriament a les ordres que rebia, el general Batet preferí esperar i davant la manifesta superioritat de forces de l'exèrcit, a les sis del matí, Companys comunicava a Batet que es rendia. Així a Catalunya, en general, la revolta tingué un caràcter

merament polític, a excepció de poblacions com Girona, Palafrugell, Lleida, Vilanova i la Geltrú, Vilafranca del Penedès i alguna altra, on el moviment obeïa a un doble caràcter social i nacional.

El Govern de la Generalitat fou detingut i condemnat a trenta anys de presidi a excepció del conseller Dencàs que pogué escapar. L'Estatut fou suspès i es nomenà un governador general de Catalunya fins que, amb motiu de la victòria del Front d'Esquerres, foren restablertes les institucions catalanes el febrer del 1936.

Els esdeveniments a la nostra vila⁶

A les eleccions municipals del 14 de gener de 1934, es presentaren dues llistes on s'agrupaven, respectivament, els corrents de dretes i esquerres. Guanyà la llista núm. 2, Centre Republicà Català (esquerres), que obtingué 1.102 vots, amb vuit consellers electes. La llista núm. 1, Agrupació Administrativa Torroellenca va sumar 741 vots, i va obtenir 4 conselleries.

El dia primer de febrer es constituí el nou ajuntament sota la presidència del conseller de més edat, Sr. Rossend Audivert. Fetes les corresponents votacions internes, el consistori quedà constituït així:

Alcalde: Pere Vicens (socialista)
Alcalde 2n: Miquel Payet (federal)
Alcalde 3r: Francesc Mas (ERC)
Alcalde 4t: Damàs Bruguera (ERC)
Regidors: Felip Masó (ERC)
Josep Pericay (ERC)
Joan Pagès (ERC)
Rossend Audivert (ERC)
Josep Castells (Lliga)
Carles Ramió (Lliga)
Martí Comas (Lliga, després CEDA)
Candi Mundet (Independent de dretes)

El 25 de juliol de 1934, van prendre possessió de jutge de Pau i fiscal municipal els senyors Miquel Payet Radresa i Joan Viladevall Ballester, respectivament. Donada la incompatibilitat de càrrecs, el Sr. Payet fou substituït a l'Ajuntament per Celestí Ferrer i Casamor.

Pere Vicens i Josep Castells, alcalde i regidor, respectivament, socialista un i de la Lliga l'altre, van ser protagonistes del fets del Sis d'Octubre a la nostra població.

La tarda del 6 d'octubre, amb motiu dels esdeveniments que tenien lloc a Barcelona, l'alcalde Sr. Vicens convocà a reunió els membres de l'Ajuntament, junt amb el cap del Sometent, jutge de Pau, fiscal i Junta Directiva del Centre Republicà. Tal com fou usual als ajuntaments catalans, en una votació -que no figura en el llibre d'actes- els regidors d'esquerres s'adheriren a la proclama del president Companys, mentre els de l'oposició votaren en contra. La situació creada es posà en coneixement d'una parella de Mossos d'Esquadra que estaven destinats al municipi per efectuar serveis de guarda rural, així com de la Guàrdia Civil, per si conjuntament es feien càrrec de mantenir l'ordre públic. En veure que la Guàrdia Civil de la comarca era concentrada a Palamós, es decidí armar els membres del Sometent local a fi d'evitar la presència d'escamots que presumiblement podien venir de fora. Davant la manca d'armes, s'intentà demanar escopetes de caça i munició al Sr. Crumols, de la Bisbal, que regentava una armeria al carrer de l'Hospital, la qual només obria els dies de mercat. Com que no se'l va localitzar, es deci-

dí forçar la porta de l'establiment en presència del jutge de Pau, mentre el mestre Sr. Josep M. Costa feia inventari de les armes i municions que es retiraven.

A causa de les notícies que s'escoltaven per ràdio, alguns curiosos s'acostaren a poc a poc a plaça, la majoria dels quals pujà a l'interior de l'Ajuntament a fi de conèixer novetats, mentre al carrer hi havia poca gent. Aparegué a les oficines municipals el jove Joaquim Radresa i Pascual (Estat Català) amb una senyera estelada, que pertanyia a mossèn Francesc Viver, la qual es col·locà al balcó principal. L'alcalde s'adreçà breument a la gent que esperava fora i exposà la posició del consistori; segons una versió dels fets també digué "a les dotze de la nit tothom a plaça i el que no hi sigui, anirem a buscar-lo", però aquest punt no resulta contrastat.

Els afiliats al Sometent que patrullaren durant la nit no intervingueren en cap fet. L'ordre no s'alterà i al carrer només s'escoltaren alguns crits d'eufòria. Al matí, en veure la rendició de la Generalitat, es retornaren les escopetes i municions al Sr. Crumols, sense faltar-ne cap, tal com reconegué ell mateix en el curs del consell de guerra.

De la repressió al retorn de les autoritats locals

Ben aviat, la Guàrdia Civil, dirigida pel sergent Vicente Mur Blanco, prengué declaració als polítics locals d'esquerres i a les persones que més s'havien significat en els fets abans descrits. S'obrí atestat, en el qual també es volia acusar el secretari de l'Ajuntament, Sr. Sabrià, per creure que havia actuat passivament, però més tard se'l descartà.

El dia 14 d'octubre, a les quatre de la tarda, el sergent de la Guàrdia Civil de la Bisbal, Sr. José Riquelme Santos, convocà els membres del consistori, als quals destituí per ordre del comandant general militar de Girona. Tot seguit nomenà una Comissió Gestora presidida per Martí Comas i integrada pels altres tres

regidors de dretes, senyors Castells, Ramió i Mundet, amb l'encàrrec d'exercir provisionalment les funcions pròpies de l'Ajuntament. El mateix dia fou destituït el jutge de Pau, Miquel Payet, així com el fiscal, Joan Viladevall Ballester, que foren substituïts per Genís Hereu Gich i Llorenç Almar Vidal, respectivament.

A la primera reunió de la Comissió Gestora, el senyor Castells demanà que es convoquessin persones significatives de la població a fi d'exposar l'esperit i la manera com volia actuar la Comissió. Aquesta proposta i el fet que dit regidor havia lamentat la situació dels companys de consistori destituïts, fou l'inici del seu distanciament en relació amb els sectors més dretans de la Lliga.

A principis de novembre, l'autoritat militar clausurà la seu de les entitats Centre Republicà, Joventut d'Esquerra Republicana i Sindicat de Treballadors de la Terra.

Els acusats en l'atestat de la Guàrdia Civil foren detinguts i traslladats a Girona a disposició del jutge instructor, comandant d'Infanteria Amadeo Jusa, el qual, després d'ampliar declaracions a Torroella mateix, dictà acte de processament contra ells, encara que deixà els acusats en règim de llibertat a l'espera de celebrar-se el consell de guerra. La reclusió a Girona fou concretament a l'edifici de la fàbrica de paper La Aurora, situada a Pedret i que havia tancat l'any 1932⁷.

El dia 12 de novembre, l'Ajuntament celebrà sessió extraordinària presidida pel sergent de la Guàrdia Civil, Sr. Vicente Mur, el qual, per ordre del cap de la Comandància de la Guàrdia Civil de Girona va destituir els membres de la Comissió Gestora i nomenà alcalde gestor el senyor Martí Comas i Ros, el qual actuaria sol amb l'assessorament legal del secretari. Es creava així una situació ben curiosa, una espècie de dictadura local degudament vigilada.

El senyor Comas era conegut a Torroella per en Comas de Raset, en referència a la població d'on provenia la seva mare. Vivia a la casa pairal del carrer Major (avui fonda Elías) i explotava el

garatge d'en Vicentet a la part alta del passeig de Catalunya. El seu avi patern, Martí Comas, era republicà federal i fou elegit com a vocal en constituir-se la Junta Revolucionària del districte de la Bisbal (1869), presidida per Pere Caimó; participà activament en l'episodi conegut com "el foc de la Bisbal", on salvà la vida amagant-se durant moltes hores a l'interior d'un pou⁸.

L'Alcaldia del Sr. Comas fou purament de gestió i tràmit. La primera resolució ja estava en aquesta línia: concedí una gratificació econòmica al Sr. Lluç Deusedes per haver mort una guineu a la muntanya de Santa Caterina. Aprovà permisos d'obres, comptes, ingressos i pagaments, prorrogà el pressupost, donà permisos al personal i poca cosa més. Aixecava actes de les resolucions que adoptava tot sol i les signava juntament amb el secretari.

Els processats per la justícia militar foren citats per celebrar consell de guerra a la Capitania General de Barcelona. S'esperava una resolució especialment dura contra l'alcalde senyor Vicens, el qual refusà una oferta per facilitar-li una fugida a l'estranger. Acabat el procés, es dictà sentència condemnatòria. Després de passar poc temps a la Model de Barcelona, foren traslladats a la presó de Girona, on reberen un tracte acceptable, especialment per les facilitats donades a les visites de familiars. El 10 de febrer de 1936, des de la mateixa presó van publicar un manifest demanant el vot per a les esquerres.

El 2 de maig de 1935 es constituí un nou ajuntament, integrat per les persones designades pel governador general de Catalunya. Fetes les corresponents votacions entre ells, resultà la següent formació: Martí Comas (alcalde), Pere Negre (alcalde 2n), Ramon Esquena (alcalde 3r), Candi Mundet (alcalde 4t), Carles Ramió, Francesc Gusó, Pere Presas, Josep Castells, Tomàs Sarasa i Joan Barnés (consellers).

Davant el triomf del Front Popular d'Esquerres en les eleccions del 16 de febrer de 1936, els presoners foren alliberats i restituits als seus càrrecs. Retornaren a Torroella el dia 22 de febrer on foren rebuts a la confluència de la carretera amb el carrer Roser. Una gran manifestació, precedida de banderes i pancar-

tes, amb acompanyament d'Els Montgrins, baixà pel carrer del Roser i seguí pel carrer d'Ullà fins a la plaça on la manifestació es va dissoldre després dels parlaments. El dia 3 de març l'alcalde i els regidors elegits el 14 de febrer de 1934 prenen novament possessió dels càrrecs.

Breu referència als municipis de l'entorn

La curta durada dels esdeveniments motivà que els pobles petits a penes en fossin receptors. Seria a les poblacions més grans de l'entorn on els ajuntaments es volgueren pronunciar i la gent més sensible hi participaria o en faria un seguiment.

A l'**Escala**⁹ la població respongué amb entusiasme. Es formà una comitiva que, presidida per la senyera catalana, va recórrer els carrers proclamant l'adhesió al president Companys. Es requisaren escopetes de caça per portar-les a l'Ajuntament. Un reduït grup anà pels pobles del voltant proclamant l'Estat català. L'endemà, en fracassar l'intent, la Guàrdia Civil prengué el poble i féu més de trenta detencions. El rector de l'Escala, mossèn Carles Costa, es posà al costat dels detinguts i suplicava a la Guàrdia Civil que els deixés en llibertat puix eren bones persones i no havia passat res; més tard declararia al seu favor i els visitaria al castell de Sant Ferran de Figueres. Aquesta posició del capellà seria valorada i recompensada. Durant la Guerra Civil, s'incendià el temple, però es respectà la vida de mossèn Costa, a qui s'assignà un sou i una casa que havia estat requisada, on visqué durant tot el període de guerra, custodiat per milicians que feien guàrdia a fi d'evitar l'actuació d'escamots forasters.

Passem a **la Bisbal**, on els fets trobaren la ciutat amb els carrers engalanats, ja que s'havia organitzat un homenatge als herois del 6 d'octubre de 1869. No hi hagueren aldarulls al carrer i els esdeveniments es visqueren bàsicament a l'interior de l'Ajuntament, on s'havia concentrat la gent més significativa del sindicalisme i dels rabassaires. Dos dies després, el consistori,

amb majoria d'Esquerra Republicana, fou destituït per la Guàrdia Civil, que practicà detencions de polítics locals, així com de personalitats republicanes i dels rabassaires. En el consell de guerra celebrat a Capitania General de Barcelona, els acusats foren declarats innocents. Ajudà molt a obtenir la sentència absolutòria la declaració del general Masaller, militar que vivia retirat a la Bisbal, el qual exposà que no s'havia alterat l'ordre públic, gràficament digué: "Puc assegurar que a la Bisbal no hi havia ni una llamborda fora de lloc ni un test lluny d'una finestra".

Com ja hem anticipat, a la vila de **Palafrugell**¹⁰ els fets tingueren un doble caràcter nacionalista i social. El divendres dia 5, el treball començà amb normalitat, però ja després de dinar es va iniciar, a poc a poc, una vaga general, que obligà a tancar cafès i altres establiments públics, i molta gent es congregà a la plaça Nova. A l'Ajuntament les autoritats municipals estaven reunides amb els representants dels sindicats revolucionaris, i es creà un comitè que actuaria com a Junta Revolucionària, a la vegada que es mobilitzà el Sometent. El dissabte dia 6, continuà la vaga general i, en saber-se les notícies de Barcelona, l'alcalde, des del balcó de la casa de la vila, va proclamar l'Estat català. La Guàrdia Civil abandonà la localitat, ja que els seus components foren concentrats a Palamós. A l'Ajuntament, es repartiren armes i diverses persones de dretes foren detingudes i restaren als calabossos del mateix Ajuntament, encara que se'ls digué que ho feien amb la finalitat de vetllar per la seva integritat física. Al local de la Lliga Regionalista es llançaren els mobles al carrer i junt amb els d'altres entitats saquejades foren cremats a la plaça Nova en una gran foguera. S'entrà a l'església engegant les campanes al vol. Fracassat el pronunciament, la Guàrdia Civil retornà i va prendre l'edifici de l'Ajuntament. La vaga general continuà fins al dijous 11 d'octubre, dies en què la Guàrdia Civil hagué de dissoldre algun grup. Una part del consistori intentà fugir a França per mar, però, a darrera hora, els fallà el vaixell de pesca que havia de transportar-los.

El cas de **Begur** també té alguna singularitat. En les eleccions municipals de 1934, les esquerres estaven dividides i van presentar dues llistes diferents. Guanyà la Lliga, que obtingué cinc

consellers, mentre la Llista Esquerres Republicanes assolía dues conselleries i cap l'Esquerra Republicana, que només sumà vuit vots. El dia sis d'octubre, els regidors de la minoria Josep Neras Ralló i Joan Ferriol Mauri es van possessionar de l'edifici de l'Ajuntament i, des del balcó, proclamaren l'Estat català hissant la senyera estelada. El 31 d'octubre, en una sessió extraordinària de l'Ajuntament presidida pel comandant del lloc de la Guàrdia Civil, Sr. Julio Arnaiz, destituí els dos regidors minoritaris, executant ordres de la superioritat.

Joan Radressa i Casanovas

Notes

- 1 Sobre el viatge d'Azaña a l'Estartit podeu consultar el periòdic *L'Opinió* dels dies 21, 22 i 23 de 1934, així com el llibre de Marcel·lí Audivert Cases *i gent de l'Estartit*.
- 2 Vegeu el treball de Jordi Plaja "Salvador Dabau, un home entre la música i el magisteri", al *Llibre de la Festa Major* de 1984.
- 3 Per a un estudi de la història del cinema local, cal llegir el llibre de Jordi Bellapart *El nostre cinema*.
- 4 Sobre els fets del Sis d'Octubre, es poden consultar moltes obres escrites. A títol d'exemple citem les següents: *El 6 d'Octubre a Catalunya*, de Manuel Cruells; el dossier "Els fets d'octubre", a *L'Avenç*; *Gent que he conegut*, de Jaume Miravittles; *La Unió Democràtica de Catalunya i el seu temps (1931-1939)*, d'Hilari Raguier; *Història de Catalunya*, dirigida per Pierre Vilar. En l'àmbit local, el número 19 de *La Veu*, publicació d'ERC a Torroella.
- 5 Vegeu una extensa referència a dites gestions en el llibre del mateix Hurtado *Quaranta anys d'advocat*.
- 6 En referència al que passà a Torroella i les localitats de l'entorn, a més de consultar arxius i documentació vària, ha estat molt útil el testimoni oral de diverses persones. Cal manifestar un especial agraïment a Pere Castells, Joan Frigola Jordà, Montserrat Junqué, Paquita Mas, Wenceslao Masaller, Jaume Puiggrós, Maria Serrats, Joan Vert i Josep Casadevall, així com als encarregats dels arxius locals de Begur, l'Escala, Palafrugell i Torroella. També s'han utilitzat les gravacions efectuades l'any 1983 pel Casal del Montgrí amb la intervenció de diverses persones d'edat avançada, així com la publicació *Emporion*.
- 7 Sobre l'evolució d'aquesta fàbrica, podeu assessorar-vos amb l'estudi de Josep Clara, titulat "La Aurora, fàbrica de paper continu (1845-1932)", que figura en el llibre *Girona al segle XIX*.

- 8 Són recomanables per a aquest tema les obres *La Bisbal. El poble, els senyors, els menestrals*, de Pere Lloberas, i *El federal Pere Caimó, 1819-1878*, de Josep Clara i Àngel Jiménez.
- 9 En relació amb l'Escala, és indispensable consultar el llibre *L'Escala 1931-1947*, de Mercè Vila i Mitjà. També el *Full d'Història Local "L'Escala en temps de la Segona República"*, de Montse Jiménez Sureda (juliol de 1992).
- 10 És útil llegir l'article "Els fets revolucionaris a Palafrugell", publicat a *Baix Empordà* el 13 d'octubre de 1934.